

СПОМЕН ЗА СЕЛО БАШКЛИСЕ

*Димитър Ангелов
от с. Башклисе, Димотишко*

„Роден съм през 1894 г. Баща ми е починал рано и не го помня. Майка ми се оженила повторно и помня втория си баща. Той работеше земеделие. Майка ми също работеше земеделие. Първоначалното си образование завърших в село, а след това прогимназия в гр. Дедеагач. Тука ми бяха учители: Ангел Петков, мисля, че беше от с. Доганхисар, Михаил Антонов, мисля, че беше македонец, за него срещнах нещо във в. „Поглед“, като че ли бил в СССР. В Дедеагач се случих по време на Хуриета, 1908-1911 година. След завършване на прогимназията исках да продължа образованието си, но в Одринската гимназия бяха увеличили таксите. Реших и отидох в гр. Серес. Тука ме приеха срещу шест турски лири.

През 1911/1912 година издържах четвърти гимназиален клас. Когато постъпихме през есента на 5 септември 1912 година, обяви се Балканската война. Беше педагогическо училище. Бяхме на пансион около 150 ученици от Тракия и Македония. От Свиленград бяха Попминов, Александър Георгиев, директорът на училището Фотев. По пеене ни преподаваше Сухоруков, руснак. Бях малък и не бях включен в революционните кръжоци. Българската войска посрещнахме в Серес, а след това училището беше закрито, учениците се пръснаха, аз си дойдох в село. Тука останах до м. юни 1913 година, до започване на Междусъюзнишката война. Турците нарушиха линията Енос-Мидия, хората се изплашиха, създаде се суматоха в село, хората се питаха дали да бягат, или да не бягат. Една сутрин почнаха да бягат. Аз излязох с една торбичка на рамо заедно с други хора на път за с. Караклисе. По пътя срещнахме български стражари. – Къде, момче, ме питаха. – И аз не зная къде. Бягам от турците. – Хайде с нас, ще те водим в България!

Присъединих се към тях. Бях сам. Майка и татко изгубих. Дойдох в България, но къде да ида, запътих се за с. Радиievo. Тука още по време на Руско-турската война от нашето село се преселили хора. Тука намерих и други избягали хора от нашето село, между които и Ангел Стоев от Одринската гимназия, Костадин Дяков. Събрахме се и къде да идем, дойдохме в гр. Харманли да видим какво става. Тука ни казаха, че войводата Руси Славов организира чета.

Явихме се пред него и изразихме желание да постъпим в четата. Бяхме приети. Военните ни дадоха открит лист. Четата наброяваше около 20 души. Бяхме облечени и въоръжени от военните. Бе ни поставена задача да изпращаме сведения от Тракия.

Тръгнахме. Минахме през с. Тополово, Странджево, Черничево. Тук турците бяха опожарили българската махала. В това село наказахме един турчин, който правел големи золуми над българите. После дойдохме в Крумовград. Нашата войска беше още тук. – Къде? – ни питаха. – В Тракия. – Не отивайте, там сега няма власт, турците вилнеят. Изложени сте на голяма опасност. – Ние отиваме точно затова – да опазим българското население.

През с. Аврен дойдохме в с. Манастир. От Манастир дойдохме в с. Голям Дервент. В Манастир ни посрещнаха с радост, като вярваха, че се връща българската власт. Имаха въоръжена охрана. Настанихме се в Голям Дервент. Хората си бяха в селото. Поставихме постове по пътя, който иде от Малък Дервент и с. Каяджик. По едно време през нощта ни донесоха, че от Малък Дервент настъпва турска войска. Ние захем позиция и открихме огън. Тука падна убит от нашето село Костадин Дяков. Съмна се. Виждаше се как турците пушат на групи. Войводата каза добре да се прицелим, докато пушат цигари. Открихме залпов огън. Изпадаха доста турци. Но след това ни откриха огън с картечници и малки оръдия по селото. Българското население предварително се беше оттеглило в гората. Ние се бяхме окопали в кариерата за камъни край селото.

По едно време раниха войводата в рамото. Беше безсмислено повече да стоим. Раниха Ангел Стоев от нашето село в крака. Обаче можа да се изтегли с нас. Като прехвърлихме един баир, седнахме да починем и се окопитим. Турците не ни преследваха. Ангел Стоев бе изпратен в с. Сачанли да се лекува, а ние отидохме в с. Пишманкьой. Българското население си беше още тука, както и доганхисарци. Турците не можеха още да вилнеят по тези места. Ние се движехме из селата, ходехме и до Мерхамли. По това време бяха нападнати и изгорени първо село Манастир, после Сачанли, а след това Доганхисар.

Не мога да си спомня дали дойдохме в село Доганхисар. Главната ни база беше Пишманкьой, а в село Чикурен слизахме отвреме-навреме. Българското население от селата се насочи към Дедеагач, който по това време беше в гръцки ръце, да търси покровителство. Ние слязохме в дедеагачката махала Дамето. Но тука

останахме за малко, оттеглихме се в село Домуздере. Дойдоха по едно време тука хора от Дедеагач и казаха, че гърците се оттеглили и предали града на турците. Последните казали на българите, че ще ги карат в България през Фере. Тука дойдоха доста мъже с пушките си. Четата наброи около 80 души, а същинската чета на Руси Славов беше около 25 четници. Не помня Маджаров дойде ли тук. Решихме да излезем на Фере и да избавим населението.

Вървахме цяла нощ. Пристигнахме и заехме позиция, едни край пътя, където се предполагаше да минат турците с населението, а други по върховете пред Фере. Зададе се колоната – голям керван, отстрани го пазят турците. Като наближиха, открихме огън по турците. Почна сражението. Населението разбра, че е българска чета и почна да бяга през нашите редици за балкана, към Балъкьой и Турбалъкьой. Кой кара добитък, кой е изоставил всичко. Това продължи докъм обед. След като народът се изтегли, и ние се изтеглихме. Но останаха хора, които бяха с колите си. Помня, че тука загина Тодор Велев – учител от Одрин. При изтеглянето турците не се опитаха да ни преследват. Разправяха, че нашите убили главатара им, но аз не видях това. Разправяха още, че същият има дисаги с пари, но и това не видях аз и кой е взел дисагите. Ние отстъпихме спокойно. Турците нямаха куража да ни преследват. Не мога да си спомня вечерта къде преспахме, но на другия ден ни казаха, че турците нападнали Пишманкьой и ние заминахме за там. Между Чикурен и Пишманкьой пресрещнахме турците, открихме огън и те се разбягаха.

Бяхме откъснати от света. Не знаехме какво става с България. На два пъти войводата изпрати четници в Харманли за сведения. И при двата случая хората не се върнаха. Имената им не помня. Но те бяха от селата на войводата – от Новозагорско. Населението беше пръснато из балкана. Нямаше хляб. Войводите дойдоха до заключение, че така не може да продължава. Пък и хората настояваха да бъдат преведени в България и се организира походът. Уточни се денят на тръгването. Потеглихме и стигнахме планината Коджаеле. Тука преношувахме. Помня, една жена роди тук дете. По-нататък слязохме в село Гугутка. После излязохме до Попско. Пресякохме шосето за Крумовград и поехме нагоре по балкана. Когато се изкачихме на върха, показахме на хората село Ятаджик, сега град Маджарово. Посочихме пътя, по който трябваше да вървят хората – по рекичката, да пресекат река Арда. На другия бряг е българска

територия. Аз се движех в челото на колоната. Над Маджарово излязохме на мръкване – надвечер. Когато се спуснахме надолу, турците имали засади и откриха огън. Паднаха много жертви. Хората се придвижиха по рекичката край Маджарово и стигнаха Арда. Минахме Арда, а сутринта дойдохме в Горно поле. То беше турско село. Руси Славов се обърна към селяните и каза: – Гледайте, ей тези хора пострадаха от ваши турци. Гладни са, трябва да им се даде храна! – Турците събраха 50-60 овце, заклаха ги, свариха ги в казани, нахраниха народа. А след това хората тръгнаха свободни, кой където иска.

Ние слязохме близо до Бориславци. Разположихме се близо до границата. Тука научихме, че в селото турците докарали жени и деца от селата Башклисе и Караклисе. Избягали хора дойдоха при нас и разправиха, че турците се гаврят с жените и вършат мръсотии. Тогава Руси Славов реши да нападнем турците и да освободим населението. Четата беше около 20 души. Нападнахме селото през нощта. Турците се изплашиха и избягаха. Пресякоха Арда и тогава откриха огън. Тука падна убит Батур Добрев. Сред плененото от турците население намерих хора от нашето село, майка си и баща си. Оттука те заминаха за село Радиево.

Когато почна реокупацията на Тракия, от Бориславци четата потегли за Ивайловградско, Малък Дервент, Голям Дервент и стигнахме град Софлу. Тука ни посрещнаха гърците. Останахме няколко дни. Пристигна българската войска. Четата беше разформирана. Аз се върнах и дойдох в село Радиево.

Пропуснах – при първото ни слизване в село Пишманкьой към четата се присъединиха Пею Поптрендафилов, Георги Поппетков Калоянов-Пушкин от село Доганхисар, Димитър Попиванов от село Голям Дервент. Те останаха в четата до разформирането ѝ.”

От книгата „Република Доганхисар-Градец. Защита и разгром – 1913” на Кирил и Мария Бакърджиеви